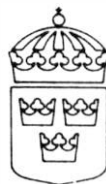

Motion till riksdagen

1988/89:Ub5

av Lars Leijonborg m.fl. (fp)

med anledning av prop. 1988/89:4 om skolans
utveckling och styrning

Mot.
1988/89
Ub5-8

Inledning

Föreliggande proposition innebär att socialdemokratisk skolpolitik i vissa avseenden läggs om. Talet om vidgad rätt att välja skola och större möjligheter att profilera skolor är framgångar för en liberal opinionsbildning. Omläggningen är emellertid helt otillräcklig. Propositionen motsvarar inte de förhoppningar som funnits på många svenska skolor.

Det svenska skolsystemet kan decentraliseras långt mer än vad propositionen föreslår. Framför allt bör de lokalt verksamma, – lärare, skolledare, elever och föräldrar – ges makt och möjligheter att forma sin skola efter sina önskemål. Den centrala styrning som behövs för att upprätthålla en likvärdig utbildningsstandard över hela landet är mindre än vad regeringen tycks förutsätta.

Den svenska skolan behöver ett förändringsarbete som startar underifrån. På många skolor är verksamheten mycket framgångsrik, på andra finns tendenser till bristande inspiration, vissa motsättningar och rent av disciplinproblem. Det viktiga är att de som står närmast problemen känner att de förfogar över instrument att ta itu med dem. Uppifrån kan komma resurser och nya direktiv. Men väl så viktigt är ett lokalt engagemang, och det föds ur vetskapen att vardagsverkligheten på skolan kan påverkas.

Ingen decentralisering i den svenska skolan är effektivare eller viktigare än att ge elever och föräldrar rätt att välja skola med hjälp av ett system med en skolpeng.

En sådan förändring skulle ha starkt dynamiska effekter på det svenska skolsystemet. Skolorna skulle bli beroende av att eleverna vill gå där. Det är den radikala decentraliseringen vi anser att riksdagen nu kan fatta beslut om, med anledning av regeringens förslag.

I föreliggande motion skisserar vi utifrån den angivna grundsynen ett antal förändringar i propositionen.

- Varje skola bör ha en egen styrelse, utsedd av personalen, eleverna och föräldrarna, med rektor som ordförande. Decentralisering till den nivån är viktigare än till skolstyrelsenivån.
- Behandlingen av friskolorna bör bli generösare.
- En ny betygsutredning bör tillsättas. I avvaktan på det bör den förändring som föreslås i propositionen avvisas.

- Skolpliktsåldern bör sänkas och inträda det år barnet fyller sex år.
- Gruppstorlekarna i mellan- och högstadiet bör där så bedöms lämpligt lokalt kunna sänkas till högst 25 elever per klass.

Mot. 1988/89

Ub5

Förstärkt inflytande för elever och föräldrar

I propositionen diskuteras hur inflytandet för elever och föräldrar skall kunna förstärkas. Enligt vår uppfattning drar inte regeringen de riktiga slutsatserna av sina egna resonemang. Elevers och föräldrars inflytande måste förstärkas i långt större utsträckning än vad som föreslås i propositionen.

Ett huvudsakligt mål med den decentralisering som vi vill åstadkomma är att betydligt fler beslut än i dag skall tas på den enskilda skolan. Där skall besluten i största möjliga utsträckning fattas av de kategorier som närmast är berörda av skolans verksamhet, alltså lärare och andra anställda, elever samt elevernas föräldrar.

Vi menar att det skulle vara bra om ett beslutsorgan på den lokala skolan inrättades, ett "skolråd". Skolrådet bör bestå av rektor som ordförande och representanter för lärare, elever och föräldrar. Skolrådets ansvarsområde och beslutsrätt avgörs av skolstyrelsen.

I första hand anser vi att beslut som i dag fattas av skolstyrelsen eller den kommunala skolförvaltningen skall överflyttas till skolrådet som får rätt att besluta inom de ekonomiska ramar som erbjuds. Eventuellt kan också vissa av rektors beslutsbefogenheter överföras dit. Skolstyrelsen skall kunna inrätta skolråd redan fr.o.m. lågstadiet.

Arbetsmiljön för eleverna

I propositionen föreslås att två elevföreträdare utses för varje årskurs på högstadiet med uppgift att medverka i skyddsarbetet.

Det är enligt vår uppfattning oacceptabelt att eleverna på låg- och mellanstadierna därmed ställs utanför skyddsarbetet. Vart tredje olycksfall bland barn i skolåldern sker i skolmiljö. Därvid står mellanstadiet för flest olyckor, skador och tillbud, men även lågstadiet rapporterar fler olyckor än högstadiet.

Det är väsentligt att kontinuitet präglar undervisningen om arbetsmiljöfrågor. Därför bör sådana frågor behandlas redan på lågstadiet. Även barnen i låg- och mellanstadierna bör därför omfattas av skyddsarbetet inom skolan. I många skolor fungerar redan i dag skyddsombud. Denna organisation bör byggas ut så att den blir heltäckande. För de mindre barnen bör föräldrar kunna utbildas till "barnskyddsombud". Riksdagen bör i sitt beslut komplettera propositionens förslag i enlighet med vad vi här har anfört.

Personalpolitik

Under lång tid har frågan diskuterats om lärarnas tjänster skall vara kommunalt eller statligt reglerade. I dag är tjänsterna statligt reglerade, och folkpartiet har motsatt sig en kommunalisering. Detsamma gjorde styrnings-

beredningen och det gör nu också föredragande statsrådet i propositionen.

I stället utvecklas i propositionen vissa principiella synpunkter som föredraganden anser skall vara vägledande för den framtida personalpolitiken. En sådan utgångspunkt är att regeringen anser att lärarnas arbetstid behöver regleras på ett mer ändamålsenligt sätt. "En ny reglering bör omfatta såväl undervisningstid som tid för annan verksamhet."

Enligt vår uppfattning är ett sådant uttalande från statsmakernas sida olyckligt. De allra flesta lärare bedriver ett omfattande arbete utanför lektionstiden. På eftermiddagar, kvällar och helger förbereds lektioner och förs samtal med elever och deras föräldrar. På loven ägnas tid åt fortbildning och annan förberedelse för kommande läsår. Tanken bakom föredragandens formulering måste vara att de lärare som inte i "tillräcklig" utsträckning utför arbete vid sidan av lektionerna skall tvingas till detta genom att samtliga lärare åläggs en större närvaroplikt i skolans lokaler.

Vi tror att detta är fel väg att gå. Det kommer att skapa olyckliga psykologiska motreaktioner bland lärare som, inte utan rätt, uppfattar förslaget som en kritik mot deras beredvillighet att sköta de sig ålagda arbetsuppgifterna. Vidare torde kravet att stanna i skolan efter skoltidens slut snart föda krav på arbetsrum åt alla lärare, vilket medför betydande investeringskostnader.

Lärarnas arbetstider regleras på sedvanligt sätt i förhandlingar. Om statsmakerna har någon preciserad synpunkt på ytterligare arbetsuppgifter som skall rymmas inom undervisningsplikten – t.ex. deltagande i fortbildning eller vidareutbildning på ferietid – kan detta tas upp från arbetsgivarsidan utan uttalande från riksdagens sida. Propositionens yrkande om en flexiblere personalpolitik bör i den del som gäller arbetstidsreglering för lärare mot denna bakgrund avslås av riksdagen.

Frihet att välja skola

I propositionen betonas angelägenheten av att vi i Sverige har en likvärdig utbildning. För folkpartiet är detta ett självklart mål. Men likvärdig utbildning är inte detsamma som en likformig utbildning. Till skillnad från socialdemokraterna anser vi att det är angeläget att stat och kommun på olika sätt medverkar till att underlätta för både offentliga och fristående skolor samt att erbjuda alternativ till nuvarande ordning.

Enligt skollagen skall en skola bli godkänd om den förmedlar en undervisning som "ger kunskaper och färdigheter som till art och nivå väsentligen svarar mot de kunskaper och färdigheter som grundskolan förmedlar och skolan även i övrigt väsentligen svarar mot grundskolans allmänna mål".

Med godkännande följer dock inte rätt till statsbidrag. För att en fristående skola skall få statsbidrag krävs i dag att den tillämpar en alternativ pedagogik. Den skall också följa en läroplan som har godkänts av skolöverstyrelsen. Skolan måste ha bedrivit undervisning i tre år innan statsbidrag kan utgå.

Enligt propositionen är dessa regler att betrakta som "generösa" och ger goda möjligheter för fristående skolor att få statsbidrag till sin verksamhet.

Vi är av motsatt uppfattning. Vi anser att reglerna för statsbidrag till fristående skolor försvårar för föräldrar och andra intresserade att starta sådana skolor. Reglerna bör likställas med bidragen till de allmänna skolorna och knyts till eleven. Vi ser inte i första hand de fristående skolorna som en idéstimulans för den vanliga grund- och gymnasieskolan utan som en rättighet för elever och föräldrar att själva välja skola. Fristående skolor främjar mångfalden och erbjuder en välgörande konkurrens till de allmänna skolorna.

Det skall därför vara fritt att starta skolor som bygger på för det svenska samhället grundläggande värderingar som demokrati, tolerans och alla människors lika värde. Till rätten att starta sådana skolor måste också vara knuten möjligheten att få bidrag från det allmänna.

Det finns ingen anledning att fristående skolor skall leva under sämre villkor än andra. De har ändå speciella förhållanden som kräver ett särskilt engagemang från både lärare, elever och föräldrar.

Statsbidragen till de fristående skolorna skall motsvara de statsbidrag som gäller inom det ordinarie skolväsendet och knyts till varje elev. Alla skolor som har minst 12 elever och uppfyller kraven för godkännande enligt skollagen skall ges statsbidrag. För att komma i fråga för statsbidrag måste de fristående skolorna åta sig att ta emot elever med särskilda behov som kommunen vill placera där.

En ökad profilering och det fria valets princip skall också gälla inom det allmänna skolväsendet genom att statsbidraget blir elevanknutet och en generell rätt att jämka timplanen införs.

Socialdemokraterna är i propositionen beredda att gå längre i detta avseende än man har varit tidigare. Men eftersom regeringen inte är beredd att nu införa ett elevrelaterat statsbidrag riskerar principen om det fria valet att bli omöjlig att genomföra. Konsekvensen av propositionens förslag blir nämligen att även om eleverna väljer en annan skola än den som de blir anvisade följer inte resurserna eleven. Regeringen skriver nämligen i propositionen "Om tillgodoseende av önskemålen skulle medföra behov av fler klasser än vad länskolnämnden tilldelat resurser för innebär det att dessa klasser får finansieras med hjälp av förstärkningsresursen. Länskolnämnden skall således inte tilldela fler basresurser till en kommun än vad en rationell skolorganisation motiverar". Resultatet av detta skulle bli att resurserna för stöd åt elever kan komma att minska väsentligt. Detta skulle drabba de svagaste eleverna.

Med den angivna principen – som alltså är den motsatta mot den av folkpartiet förordade skolpengen – går man miste om de dynamiska effekter som följer av att elevernas och föräldrarnas val styr resursflödet. Skolpengsprincipen innebär att "populära" skolor kan överväga att bygga ut verksamheten, medan skolor med få sökande tvingas vidta åtgärder för att göra skolan bättre.

Vi vill införa ett elevanknutet statsbidrag som utgår med fastställt belopp per elev. Systemet skall konstrueras så att det tar hänsyn till de skillnader i kostnader som finns mellan kommunerna, t.ex. beroende på en stor andel invandrare. Det skall heller inte minska möjligheten att behålla skolor i glesbygd. Hänsyn måste också tas till de särskilda resurser som kan behövas för handikappade elever.

Någon utredning om ett elevanknutet statsbidragssystem har, trots upprepade krav från bl.a. folkpartiet inte kommit till stånd. Inte heller inom ramen för styrningsberedningens arbete gjordes någon sådan utredning, och något förenklat statsbidragssystem har inte föreslagits av propositionen. Den grundläggande svårigheten ligger i att kombinera det elevanknutna systemets fördelar med de nödvändiga hänsynstagandena till demografiska och andra skillnader mellan kommunerna. Folkpartiet vill skissa följande modell för hur ett elevanknutet statsbidragssystem skall kunna utformas.

Nuvarande basresurssystem bör snarast ersättas av en *grundresurs* per elev. Grundresursen bör i utgångsläget vara en tjugofemtedel av resp. basresurs på lågstadiet och en trettiondedel av resp. basresurs på mellan- och högstadierna. När folkpartiets krav på mindre klasser har blivit tillgodosett kommer delningstalet 25 att gälla för samtliga stadier. För att rimlig hänsyn skall kunna tas till variationer i kostnaderna för skolväsendet i olika kommuner, bör denna grundresurs differentieras med hänsyn till den geografiska och demografiska situationen i resp. kommun. Utgångspunkt för denna differentiering bör vara det genomsnittliga basresursmedeltalet i de olika kommunerna under den senaste treårsperioden. Läns skolnämnd bör således på denna grund kunna fastställa en *kommunkoefficient* (1,1 eller 1,2 eller 1,3 eller 1,4 etc.), som anger hur många procent kommunens basresursmedeltal i stort avviker från delningstalet 25 resp. 30. Bidraget blir därmed såväl elev- som kostnadsrelaterat. Den av läns skolnämnd fastställda kommunkoefficienten innebär därmed en rimlig garanti för att de olika kommunerna inte skall drabbas av bidragsreduceringar vid den förenkling av statsbidragssystemet som är absolut nödvändig. Självfallet bör kommunkoefficienten kunna omprövas, när det finns anledning till det.

Villkoren kring det nuvarande statsbidragssystemet upplevs som ytterst besvärande för den förnyelse och flexibilitet som alla vill se förverkligade i den dagliga undervisningssituationen. Kommunen bör ges rätt att fritt få disponera det av läns skolnämnden framräknade statsbidraget ävensom att få tillskjuta egna medel för den undervisande verksamheten. Om det skulle visa sig att behov skulle komma att föreligga, är det fullt möjligt att i särskild ordning föreskriva att kommun skall anordna undervisning motsvarande minst ett visst antal lärarveckotimmar. En sådan ordning skulle garantera en miniminivå för undervisningen samtidigt som den stimulerar till både förnyelse och flexibilitet när det gäller omfattningen av undervisningsresurserna.

Kommunerna bör vidare ges rätt att utan läns skolnämndens medverkan besluta om anordnande eller indragning av skolenhet.

Statsbidragsberättigad fristående skola bör som ovan framhållits erhålla ett statligt stöd som är likvärdigt med det som utgår till elever vid skolor med kommunal huvudman. Vad vi här har anfört om elevanknutet statsbidrag bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Kultur i skolan

Ett särskilt avsnitt i propositionen behandlar kulturen i skolan.

Folkpartiet presenterade sommaren 1988 ett barnkulturprogram. Den del

i propositionen som behandlar kulturfrågorna överensstämmer i långa stycken med detta program, och vi kan därför ställa oss bakom vad som framförs i propositionen i detta avsnitt.

Propositionen betonar vikten av ett fortsatt utvecklingsarbete vad gäller kultur i skolan. Vi delar uppfattningen att detta är angeläget men vill också framhålla vikten av att den ordinarie verksamheten inom ramen för de estetiska ämnena finns kvar och förstärks. På många håll har musikskolan utsatts för besparingar. Denna utveckling måste vändas. Vidare är det angeläget att alla verksamma inom skolan verkar för att höja statusen på de estetiska ämnena och att dessa dessutom utvecklas till att vara hjälpmedel vid inläring i andra ämnen.

Med större möjlighet för elever att välja mellan olika skolor, större frihet för offentliga skolor att profilera sin verksamhet och generösa regler för friskolor kommer inslaget av konstnärliga utbildningar att öka och bidra till att kulturlivet i våra skolor utvecklas.

Samverkan barnomsorg-skola

När föredragande statsrådet diskuterar hur samverkan skall ske mellan skola och barnomsorg förbiser han enligt vår uppfattning en av de mest angelägna åtgärderna, en tidigarelagd skolstart.

Förutom att en sänkt skolpliktsålder skulle innebära att det blir mer tid för undervisning i grundskolan och innebära en anpassning till vad som är vanligt internationellt skulle det också skapa förutsättningar för en mjukare övergång från förskola till skola. Skolstart från sex år innebär inte att den pedagogik och det kunskapsstoff som i dag ges i första klass skall gälla även för sexåringarna. En tidigarelagd skolstart skall i stället innebära en blandning av förskolans och skolans pedagogik, där sexåringarna förutom att lära sig grunderna i att läsa-räkna-skriva på ett mjukt sätt kan komma in i skolarbetet.

Vid ett införande av tidigare skolstart anser vi alltså att sexåringarna organisatoriskt skall tillhöra skolan och inte förskolan.

Vad vi här har anfört angående tidigarelagd skolstart bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Betygsättning

Frågan om betyg i skolan diskuteras i propositionen endast i ett avseende, betygsättningen i allmän och särskild kurs i engelska och matematik på högstadiet. Förslaget i denna del innebär att betygen skall sättas utifrån att eleverna utgör en gemensam referensgrupp.

Vi ställer oss avvisande till regeringens förslag. Vår bedömning är att det föreslagna systemet med stor sannolikhet skulle innebära att mycket få elever kommer att söka till allmän kurs, eftersom möjligheten att få betyg över 3 drastiskt minskar. Förslaget innebär att bakvägen öppna det socialdemokraterna tidigare har förespråkat, nämligen ett avskaffande av alternativkurserna. Vi anser att det är ett steg i fel riktning.

En bättre ordning för att komma till rätta med taktikvalen till gymnasiet är

enligt vår uppfattning att vikta betygen eller att införa förkunskapskrav.

Regeringens förslag visar ännu en gång hur ohållbart det relativa betygssystemet är. Folkpartiet vill avskaffa det och ersätta det med ett målrelaterat system med sju betygssteg och där betygen ges fr.o.m. årskurs sex. Regeringen bör därför tillsätta en parlamentarisk betygsutredning med uppgift att föreslå ett sådant system.

Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Mot. 1988/89

Ub5

Grupptorlekarna och förstärkningsresursen

I propositionen diskuteras principerna för användning av den s.k. förstärkningsresursen. Emellertid saknas den länge efterlysta regelförändring som skulle göra det möjligt för skolor att använda delar av förstärkningsresursen till en generell minskning av klasstorlekarna. Vår bedömning är att det i många fall är en god användning av en del av förstärkningsresursen att minska klasserna. Det är förvånande att en proposition som syftar till att decentralisera skolan inte öppnar denna möjlighet. Riksdagen bör ge regeringen till känna att det gällande förbudet på detta område bör upphävas.

Läromedel

Det är positivt att regeringen nu tar tag i frågorna som gäller vilken omfattning som de fria läromedlen skall ha och vilken kvalitet dessa skall hålla. Den första rikspolitiker som tog upp "skolbokseländet" var Bengt Westerberg våren 1987. Ett resultat av den debatt som därmed startade har blivit att många kommuner har höjt sina skolboksanslag och därmed standarden på läroböckerna.

I ett avseende är vi dock tveksamma till förslaget, det avsnitt som behandlar granskningen av läromedel. I propositionen föreslås att statens institut för läromedel (SIL) skall ges utökade uppgifter att genomföra en fortlöpande kvalitetsgranskning av läroböcker.

De problem som är förknippade med läroböcker i skolan är enligt vår mening inte huvudsakligen ett kvalitetsproblem vad gäller de nyproducerade böckerna. I stället har bristerna bestått i att de läroböcker som har tillhandahållits eleverna har varit för få och att eleverna ofta har varit utlämnade till att "ärva" böcker som har varit föråldrade.

Som vi framhållit ovan är den övergripande målsättningen med folkpartiets skolpolitik att decentralisera ansvaret till den lokala nivån. Det innebär också att vi menar att lärare, ibland i samråd med elever, skall ha ansvaret för att välja läromedel.

Det kan finnas en risk för att den företagna granskningen kan leda till att viss pedagogik eller metodik kommer att favoriseras och att granskningen på så sätt kan bli otillbörligt styrande.

Det finns därför anledning att så småningom utvärdera hur den utökade granskningen har utfallit.

Hemställan

Mot. 1988/89

U65

Med hänvisning till det anförda hemställer vi

1. att riksdagen med avslag på propositionens förslag vad gäller hur inflytandet för elever och föräldrar skall organiseras som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om skolråd.
2. att riksdagen med avslag på propositionens förslag vad gäller hur elevskyddsarbetet skall organiseras som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om arbetsmiljön i skolan.
3. att riksdagen avslår propositionens förslag vad gäller att reglera lärarnas arbetstider.
4. att riksdagen med avslag på propositionens förslag vad gäller elevers och föräldrars möjlighet att välja skola som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om rätt att välja skola inom det offentliga skolväsendet och mellan detta och enskilda skolor.
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett elevanknutet statsbidragssystem.
6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om skolstart från sex år.
7. att riksdagen avslår propositionens förslag vad gäller betygsättningen i engelska resp. matematik.
8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en betygsutredning.
9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en friare användning av förstärkningsresurser för att finansiera mindre klasser.

Stockholm den 18 oktober 1988

Lars Leijonborg (fp)

Carl-Johan Wilson (fp)

Barbro Westerholm (fp)

Isa Halvarsson (fp)

Karl-Göran Biörsmark (fp)